

УДК 352.07

Сердюк О.І.

Полтавська державна аграрна академія

Глазов О.М.

Комунальна організація «Інститут розвитку міста» Полтавської міської ради

Демидкін О.С.

Полтавська державна аграрна академія

ГРОМАДЯНСЬКА ПАРТИЦИПАЦІЯ: ВІД ІНСТРУМЕНТІВ КОМУНІКАЦІЇ ДО КОМУНІКАТИВНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті розглянуто переваги громадянської партиципації. Визначено, що її успіх визначається комунікативною діяльністю. Приведено досвід громадянської партиципації на місцевому рівні. Зазначено потребу формування комунікативної політики органів місцевої влади. Сформовано висновки щодо місця сучасних інструментів комунікації в процесі громадянської партиципації.

Ключові слова: громадянська партиципація, органи місцевого самоврядування, партиципаторне бюджетування, комунікативна політика, інструменти комунікації.

Постановка проблеми. Незважаючи на активний пошук дієвих механізмів та інструментів комунікації у місцевому самоврядуванні, питання моделювання ефективного комунікативного процесу шляхом формування комунікативної політики органів місцевої влади, розвитку діалогової комунікації, комунікації задля розвитку залишається малодослідженим.

Тісних комунікацій у громаді та між громадою і владою потребує громадянська партиципація як процес залучення громадян та норма прямої демократії. Відособлене застосування інструментів комунікації ускладнює процеси участі. В практиці комунікативної діяльності місцевих органів бракує наукових підходів й методичного забезпечення. Сприйняття комунікативної політики лише як допоміжної обмежує ефективність діяльності місцевих органів влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведене нами дослідження ґрунтується на наукових працях Л. В. Хащиевої, В. Л. Згурської, О. В. Батанової, А. Баровської, І. Коваль та багатьох інших, які розглядають єдність процесів партиципації та комунікації, місце інструментів комунікації на різних рівнях громадянської партиципації. Водночас аналіз наукових праць свідчить про недостатню увагу до вивчення процесів

громадянської партиципації в діяльності органів місцевого самоврядування. У науковому колі практично відсутня дискусія про складнощі та проблеми комунікаційної діяльності під час впровадження проектів громадської участі.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та узагальнення практики комунікативної діяльності органу місцевого самоврядування, її впливу на процеси громадянської партиципації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині спілкування між громадянами і владою на місцевому рівні все більше переходить у площину, яка передбачає діалог. У зв'язку з цим набуває значущості громадянська партиципація.

Громадянська партиципація – це залучення громадян до:

участі в різноманітних подіях, активної діяльності, висловлювання думок щодо процесів, які відбуваються у публічній сфері;

процесу прийняття рішень, що має місце між представниками громадянського суспільства і різноманітними демократичними структурами та інститутами держави, зокрема на місцевому рівні [3, с. 475].

«Громадянська партиципація – це процес, під час якого громадяни отримують можливість впливати на рішення органів державної влади, здій-

снювати контроль за їх виконанням, якщо такі рішення безпосередньо або посередньо торкаються інтересів громадян.

Подібний вид партиципації відрізняється від традиційної участі громадян у виборчому процесі і реалізується за допомогою інших методів. Громадяни, отримуючи можливість брати участь у процесах регулювання на їх ранній стадії, ще більш активно долучаються до процесів безпосередньої реалізації» [11].

В умовах становлення сучасного муніципалізму партиципацію відносять до найважливіших принципів здійснення місцевого самоврядування поряд з такими, як субсидіарність, верховенство права, свобода волевиявлення громадян, захист прав, свобод і законних інтересів людини, демократизм, децентралізм, департаменталізація, рівноправність, компетентність, компліментарність, гласність та публічність, неупередженість з боку органів місцевого самоврядування та посадових осіб, невтручання з боку органів місцевого самоврядування, посадових осіб у разі волевиявлення громадян, гарантованість прав громадян на участь у місцевому самоврядуванні тощо [2, с. 31].

Перевагами громадянської партиципації є промоція та інформування, раціоналізація заходів і дій, зростання рівня задоволення діями влади, уникнення соціальних конфліктів, громадянська освіта (табл. 1). За своїми характеристиками вони безпосередньо сприяють розвитку механізмів та інструментів комунікації під час реалізації місцевої політики.

Партиципація є також визначальним принципом концепції сталого розвитку, на основі якої регулюється світова, національна, регіональна,

місцева економіка. Для підвищення ефективності і результативності політики розвитку, що реалізується на територіальному рівні, використовується інформація, яка описується Л. В. Хацисевою поняттям «територіальний інтелект». На її думку, партиципація, завданням якої є здійснення партнерського союзу учасників у межах управління через проекти і системи моніторингу та оцінки управлінських дій, залишається принципом складним для практичної реалізації. Погоджуємося, «що партиципація обов'язково базується на комунікації, а саме інформації в інтерактивній формі. Вона основана саме на доступності інформації, тобто на здатності акторів – у широку сенсі громадян – отримати доступ до інформаційних даних, тож до інформаційних технологій» [10, с. 48].

З громадянською партиципацією пов'язують територіальне управління в Полтавській міській раді. Для успішного сталого розвитку м. Полтави, базуючись на інформації про проект «Інтегрований урбаністичний розвиток міста в Україні», який запроваджувався Німецьким товариством міжнародного співробітництва “Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH” у партнерстві з асоціацією міст України, німецькими та міжнародними містами-партнерами, керуючись статтями 27, 52 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [8], виконавчий комітет Полтавської міської ради затвердив Концепцію участі м. Полтави у проекті «Інтегрований урбаністичний розвиток міста в Україні» (21.05.2015 № 89) [7] (початок проекту – грудень 2015 року, термін – 3 роки, бюджет – 4 млн євро; основні міста – Чернівці, Полтава, Вінниця; асоційовані міста – Львів, Харків; політичний носій –

Таблиця 1

Переваги громадянської партиципації

Назва переваги	Характеристика переваги
Промоція і джерело інформації	1. Поліпшення інформування населення стосовно планів та намірів влади. 2. Краще розуміння владою потреб громадян
Раціоналізація заходів та дій	1. Більш чітке визначення пріоритетів. 2. Можливість використання нових рішень, запропонованих мешканцями. 3. Заощадження часу і коштів (менше протестів, заперечень і затримок).
Зростання рівня задоволення діями влади	1. Громадяни краще поінформовані і відчують себе партнерами влади. 2. Зростає рівень довіри мешканців до органів влади.
Уникнення соціальних конфліктів	1. Можливість швидко отримувати інформацію щодо проблем, які з'являються, ще до моменту набуття ними великих розмірів. 2. Можливість дійти згоди.
Громадянська освіта	1. Формування демократичних позицій. 2. У процесі реалізації консультаційних проектів можуть з'явитися нові громадські лідери. 3. Зміна ставлення влади, отримання громадянами нових компетенцій, пов'язаних з участю у громадському житті.

Джерело: узагальнено авторами на основі [11]

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України). Потенційні партнери – асоціація міст України, німецькі, українські та міжнародні міста-партнери, міжнародна співпраця з університетами та громадськими організаціями.

Ключова проблема, яку має вирішити проект «Інтегрований урбаністичний розвиток міста в Україні», – відсутність достатнього персонального, фінансового та фахового забезпечення для самостійного та організованого процесу сталого розвитку м. Полтави відповідно до вимог, що викладені у Лейпцизькій Хартії сталого європейського міста, прийнятої 25.05.2007 року. Визначено такі цілі участі м. Полтави у зазначеному проекті: організувати процеси розвитку м. Полтави згідно з європейськими положеннями сталого розвитку міста, орієнтованими на потреби громадян; створити інститут розвитку міста як структурний підрозділ виконавчого органу із залученням СІМ-спеціаліста Німецького товариства міжнародного співробітництва “Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH”; затвердити інтегровану концепцію розвитку м. Полтави, що розроблена на міждисциплінарній основі із залученням громадськості (зважаючи особливо на потреби дітей, молодих, літніх людей та жінок); втілити пілотні проекти для випробування підходу інтегрованого розвитку міста; поліпшити якість проектних пропозицій на підставі методики інтегрованого розвитку; закласти комунікаційну платформу на тему методики інтегрованого розвитку із використанням міжнародного досвіду; проводити регулярний обмін досвідом між містами [7]. Інші можливості для м. Полтави в рамках проекту: залучення міжнародних експертів; надання додаткового фінансування; підтримка пілотних проектів; підтримка міжмуніципальної співпраці для розвитку; підтримка асоціації міст України; заходи для підвищення кваліфікації.

Комунальна організація «Інститут розвитку міста» Полтавської міської ради (КО «Інститут розвитку міста» ПМР) створена для успішного розвитку міста, реалізації стратегічних завдань, удосконалення інфраструктури економічного розвитку, сприяння ефективному розвитку і використання потенціалу м. Полтави. Організація займається вивченням українського та міжнародного досвіду розвитку та подальшим його впровадженням у життя м. Полтави, об'єднанням зусиль жителів, влади та бізнесу, підтриманням процесу залучення громади міста до вирішення питань місцевого самоврядування.

Фахівці КО «Інститут розвитку міста» ПМР здійснюють розроблення інвестиційних та грантових проектів, завданням яких є розвиток культурної, соціальної та економічної інфраструктури міста. Один із перших проектів – проект «Інтегрований розвиток міст в Україні», що виконується німецькою урядовою компанією “Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH”. Його завдання – розроблення концепції інтегрованого розвитку міста «Полтава-2030», шести галузевих стратегій. На основі Концепції Інтегрованого розвитку м. Полтави поставлена мета – визначити, підготувати та реалізувати пріоритетні інфраструктурні проекти з малим бюджетом та високим інвестиційним впливом (малий проект – 50 тис. євро, великий – 500 тис. євро) [4]. Робота розпочата з аналізу проблем розвитку міста. Проведено три соціологічні дослідження на теми розвитку обласного центру, у яких взяли участь близько п'яти тисяч полтавців і гостей міста. Сім робочих експертних груп аналізували стан різних галузей міського господарства. Інший проект – «Партнерство для розвитку міст. Проект ПРОМІС» (ініціатор – Федерація канадських муніципалітетів за фінансової підтримки уряду Канади) орієнтований на впровадження ефективного демократичного управління та прискорення економічного розвитку, створення сприятливого середовища для розвитку малого та середнього бізнесу.

У 2016 р. існувало 15 різноманітних проектів. У 2017 р. подано 47 проектів на теми екології, економіки, енергозбереження, місцевого розвитку, охорони здоров'я і правопорядку, гендерної рівності, освіти та доступності (загальний кошторис проектів перевищує 2,7 млн дол.). КО «Інститут розвитку міста» ПМР опікується також модернізацією системи освітлення вулиць міста, реконструкцією парку «Перемога», створенням центру міських ініціатив, будівництвом сміттєпереробного заводу, створенням Індустріального парку, реконструкцією Кадетського корпусу.

Громадянська партиципація в діяльності комунальної організації є навчанням під час практики, коли люди перебувають у центрі процесу розвитку м. Полтави. Поставлена мета знайти точку комунікації між владою та місцевими жителями. Такий підхід визнає спроможність громадян представляти інтереси, ділитися знаннями, висувати вимоги і підтримувати діяльність [12].

Тріада партиципації КО «Інститут розвитку міста» ПМР: інформування (через ЗМІ тощо інформувати громаду, доносити правду); зібрання

ідей, думок, пропозицій, консультування (з мешканцями), спільне прийняття рішень (розроблення проектів) [9]. Для громадянської партиципації в перші роки діяльності організації характерним було домінування формального рівня участі: низького – для містян та середнього – для партнерів, учасників (табл. 2). Високий рівень участі спостерігався лише в межах проекту партиципаторного бюджетування. У 2017 р. за участю фахівців КО «Інститут розвитку міста» ПМР проведено понад 20 слухань та консультацій за участю мешканців, понад 25 консультацій за участю громадських організацій, 5 соціологічних анкетних опитувань. Здійснювалося спільне розроблення стратегічних документів, зокрема проекту «Від діагнозу до стратегії». Процес ведення діалогу вдосконалювався за допомогою проекту «Кращі консультації/слухання в органах самоврядування».

Різноманітними комунікативними заходами супроводжувалася співпраця комунальної організації з міжнародними фондами (воркшопи, форуми, курси, засідання, круглі столи). У результаті у 2016 р. у м. Полтаві залучено 2145 тис. грн іноземних інвестицій, у 2017 р. – 2370 тис. грн.

Розпочатий комунальною організацією проект партиципаторного бюджетування передбачив право жителів брати участь у розподілі частини бюджетних коштів. Орієнтовний розмір видатків на комбінацію інструментів інформаційної, промоційної кампанії за міською цільовою Програмою «Партиципаторне бюджетування (бюджет участі) у м. Полтаві» (далі – Програма) на 2016–2020 рр. – 713 тис. грн (табл. 3). Більше половини загальної суми орієнтовних видатків (2016–2019 рр.) є видатками на створення графічних роликів (інформаційного, запрошення для голосування), розміщення їх на телебаченні. Шоста частина –

видатки на обслуговування програмного продукту для забезпечення електронного голосування за проекти. Розмір інших видатків є незначним. За таких умов очікується, що відсоток залучення жителів м. Полтави до участі в Програмі зросте за 2016–2019 рр. з одного до чотирьох. Показником ефективності інструментів інформаційної, промоційної кампанії є зростання за два роки дії проекту активності громадян м. Полтави. Якщо у 2016-му на участь у конкурсі подано 58 проектів з благоустрою міста, то в 2017 р. – 92. Активнішими стали містяни і в голосуванні, у 2016 р. за ініціативи віддали 7,4 тис. голосів, у 2017 р. – вже 12,5 тисячі. Не охоплені кошторисом витрат такі інструменти діалогової комунікації, як слухання, консультації, зустрічі за участю мешканців, спільне розроблення проектів (воркшопи, форуми, курси, засідання, круглі столи), оскільки ресурсне забезпечення цих заходів здійснює Полтавська міська рада.

Платформою для співпраці та спілкування містян, місцем зустрічей влади та громади є фестиваль сучасного міста «Майстерня міста». У його рамках як інструменти комунікації використовують квести, воркшопи, майстер-класи, екскурсії, презентації та вікторини. Заходи присвячені бюджету участі, креативній економіці, питанням доступності та поліпшення мобільності. Географія фестивалю розширюється від центру міста до його районів.

Отже, відбувається посилення процесів партиципації в діяльності КО «Інститут розвитку міста» ПМР. Однак домінування формального рівня участі (через недостатню результативність задіяних інструментів комунікації, з одного боку, і низьку комунікативну активність громади, з іншого) їх стримує. Це переконує в необхідності

Таблиця 2

Основні складники процесу громадянської партиципації в діяльності КО «Інститут розвитку міста» ПМР

Рівні громадянської участі	Заходи та дії	Рівень участі / партиципації	Напрямок комунікації	Практичне використання
Влада громадян	Спільне прийняття рішень	Високий	Влада Δ громадянин	Партиципаторний бюджет
Формальність (символічні заходи)	Консультування Зібрання ідей, думок, пропозицій	Середній	Влада ↔ громадянин	Громадські слухання, консультації, зустрічі за участю мешканців, спільне розроблення проектів
		Низький	Громадянин → влада	Вивчення громадської думки, інтернет-опитування, анкетні дослідження
	Інформування	Низький	Влада → громадянин	Інформаційна, промоційна кампанії

моделювання ефективного процесу спілкування шляхом формування комунікативної політики Полтавської міської ради та КО «Інститут розвитку міста» ПМР зокрема.

Спираючись на розуміння понять «комунікативна політика» та «мета комунікативної політики» А. Баровської та І. Коваль [1, с. 100–102], визначимо, що:

комунікативна політика КО «Інститут розвитку міста» ПМР має являти собою організовану, цілеспрямовану та відносно стабільну діяльність організації з питань: проведення широкого діалогу щодо цілей, завдань, напрямів розвитку м. Полтави; забезпечення громадськості вчасною, чіткою, достовірною, релевантною інформацією та роз'яснення суспільної вигоди стосовно конкретних місцевих програм та ініціатив Полтавської міської ради; налагодження каналів зворотного зв'язку; ефективної діалогової комунікації, комунікації задля розвитку; формування довіри до органів місцевої влади; створення бренду (іміджу) міста;

метою комунікативної політики КО «Інститут розвитку міста» ПМР має стати формування спільного смислового простору та бачення розвитку м. Полтави.

Досягнення мети комунікативної політики КО «Інститут розвитку міста» ПМР передбачає забезпечення її відповідності комунікативним потре-

бам різних аудиторій, належне координування комунікативних зусиль комунальної організації та її партнерів, якісне управління комунікативними потоками. На підтримку цього комунальна організація має урізноманітнити способи ведення розмови/діалогу фахівців: консультації та зауваження в режимі online; семінари, тренінги; інтерв'ю; зауваження, відправлені електронною, а також традиційною поштою тощо. У низці випадків доречними будуть інші методи: консультаційні пункти в місці, де заплановано зміни, презентації на відкритих площадках. Варто апробувати такі інструменти громадянської партиципації, як консенсусна конференція, дорадче опитування, відкритий офіс (табл. 4).

Домінування діалогових інструментів комунікації прискорить очікувані результати партиципації, а саме створення ефективного механізму взаємодії органів місцевого самоврядування та жителів; залучення жителів до процесу прийняття рішень органів місцевого самоврядування; формування довіри громадян до органів місцевого самоврядування; підвищення відкритості діяльності органів місцевого самоврядування; підвищення рівня прозорості процесу прийняття рішень; вирішення питань, які найбільше хвилюють жителів. Також можна розраховувати на зростання рівня комунікативної активності територіальної громади у процесі здійснення місцевого

Таблиця 3

Орієнтовні видатки на інформаційну, промоційну кампанії та організацію голосування за проекти за міською цільовою Програмою «Партиципаторне бюджетування (бюджет участі) у м. Полтаві» на 2016–2020 рр., тис. грн

Напрями використання коштів	Роки			
	2016	2017	2018	2019
Видатки на інформаційну, промоційну кампанії	60	53	300	300
зокрема організація голосування за проекти: придбання програмного продукту для електронного голосування, організація голосування	10	-	-	-
– організація голосування за проекти: обслуговування програмного продукту для електронного голосування	-	13	50	50
– виготовлення флаєрів, плакатів для розміщення у міському пасажирському транспорті тощо	7	3	10	10
– створення графічних роликів (інформаційного, запрошення для голосування), розміщення їх на телебаченні	14	26	190	190
– розміщення графічних роликів на ФМ-радіо	4	-	-	-
– розміщення графічних роликів перед початком кіносеансу у кінотеатрі	3	-	-	-
– виготовлення плакатів-оголошень щодо проведення зустрічей та запрошення до голосування та виготовлення бланків для голосування	2	10	30	30
– виготовлення банерів-стендів	4	1	5	5
– оплата за надання консультаційних послуг щодо написання проектів та послуг щодо організації і проведення голосування за проекти	10	-	-	-
– виготовлення та розміщення білбордів	6	-	15	15

Характеристика інструментів громадянської партиципації

	Консенсусна конференція (Consensus Conference)	Дорадче опитування (Deliberative polling)	Відкритий офіс (Open Hours)
Зміст поняття	Конференція містян за участю експертів, що дозволяє прийняти найбільш комфортне для всіх рішення.	Інструмент, який дозволяє вплинути на громадську думку та побачити її зміну в експериментальний спосіб.	Години вільного відвідування органів влади або спеціальні офіси для комунікації між органами влади і спільнотою.
Методологія	На першому етапі конференції експерти та представники громади обговорюють теми в маленьких групах. Кожен може висловитися, поставити запитання та запропонувати рішення. Кожна група має дійти консенсусу і підготувати презентацію з результатами діалогу. На другому етапі групи презентують свої напрацювання перед широкою громадськістю, журналістами та представниками органів влади.	Вибірка громадян проходить опитування щодо проблеми; потім їх запрошують на кількадечне обговорення цієї ж проблеми з політиками, експертами, громадськими діячами. Після обговорення опитування повторюється. Дієво, коли воно проводиться під час Консенсусної конференції.	Перший варіант – стаціонарний відкритий офіс, який надає консультації громадянам. Другий варіант – періодичні «відкриті години» в приймальні депутата чи муніципального службовця. В обох варіантах – зустріч громадянина і компетентної особи віч-на-віч, офлайн.
Ресурси	Час: від 1,5–6 місяців. Два приміщення: одне з необхідною кількістю кімнат, а інше – зала для презентації результатів.	Одна зустріч триває вікенд, з анкетуванням до і після – близько тижня.	Комфортне приміщення, робочий час службовців.
Учасниці та учасники	На першому етапі в одній групі 10–30 осіб, на другому – кілька сотень.	Кілька сотень учасників, довільний відбір, бажана репрезентація.	Відвідування вільне, обмеження можливі лише з питань безпеки.

Джерело: узагальнено авторами на основі [5]

самоврядування, а саме здатності територіальної громади в цілому, окремих її членів і соціальних груп у її складі, ініціювати, встановлювати та забезпечувати комунікативну взаємодію з іншими суб'єктами, спрямовану на виконання самоврядних функцій територіальної громади [6, с. 241].

Висновки. В умовах становлення сучасного муніципалізму громадянська партиципація залишатиметься найважливішим принципом здійснення місцевого самоврядування. Залучення громадян до участі у процесах місцевого розвитку базується на визнанні представниками влади їх компетентності, спроможності представляти інтереси, ділитися знаннями, висувати вимоги і підтримувати діяльність.

Громадянська партиципація обов'язково спирається на комунікативну взаємодію учасників в інтерактивній формі. Вивчення досвіду діяльності КО «Інститут розвитку міста» ПМР засвідчило посилення громадянської партиципації на місцевому рівні, що переконує в необхідності моделювання ефективного комунікативного процесу, насамперед, шляхом формування комунікативної політики органів місцевої влади, розвитку діалогової комунікації, комунікації задля розвитку. Зростання рівня комунікативної активності територіальної громади у процесі здійснення місцевого самоврядування прискорить очікувані результати партиципації.

Список літератури:

1. Баровська А., Коваль І. Комунікативний VS комунікаційний: чому, коли, навіщо. Запровадження комунікації органів державної влади: зб. мат-лів наук.-практ. конф. / упоряд. А.В. Баровська. Київ: Фенікс, 2016. С. 98–103.
2. Батанов О.В. Принципи місцевого самоврядування як ціннісний вимір сучасного муніципалізму в Україні. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Право». 2012. Вип. 1. С. 24–32.
3. Згурська В.Л. Сучасна критика концепції громадської участі. Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2013. Вип. 60. С. 473–478.

4. Інститут розвитку міста: перші підсумки роботи. Офіційний сайт Полтавської міської ради та виконавчого комітету. URL: <http://www.rada-poltava.gov.ua/news/1222842/> (дата звернення: 04.03.2018).
5. Ковшун Л. Інструменти партиципації. Співпраця спільноти й органів влади. URL: <http://mistosite.org.ua/ru/articles/instrumenty-partysupatsii-spivpratsia-spilnoty-i-orhaniv-vlady> (дата звернення: 04.03.2018).
6. Пісоцький В. Комінікативна активність територіальної громади в процесі реалізації місцевого самоврядування в Україні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2013, вип. 4 (19). С. 240–251.
7. Про затвердження Концепції участі м. Полтави у проекті «Інтегрований урбаністичний розвиток міста в Україні». Рішення виконавчого комітету Полтавської міської ради від 21.05.2015 № 89. URL: <http://www.rada-poltava.gov.ua/people/irm/> (дата звернення: 04.03.2018).
8. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19/print> (дата звернення: 04.03.2018).
9. Степаненко І. Партиципація – це участь. Інтернет-видання Полтавщина. URL: <https://blog.poltava.to/stepanenko/5546/> (дата звернення: 04.03.2018).
10. Хащиєва Л.В. Територіальний інтелект і партиципація. Державне управління та місцеве самоврядування: Тези X Міжнар. наук. конгресу, 26 березня 2010. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. С. 47–49.
11. Długosz D, Wygnański J.J., Obywatele współdecydują, Przewodnikъ po partycupacji społecznej, Stowarzyszenie na rzecz Forum Inicjatyw Pozarządowych, Warszawa 2005, s. 22. <http://www.rada-poltava.gov.ua/files/1.%20Gromadskaya%20aktivnost.pdf>.
12. Harbers I. Democratic deepening in Third Wave democracies: Experiments with participation in Mexico City. Political Studies. 2007. Vol. 55. P. 38–58.

ГРАЖДАНСКАЯ ПАРТИЦИПАЦИЯ: ОТ КОММУНИКАЦИОННЫХ ИНСТРУМЕНТОВ ДО КОММУНИКАТИВНОЙ ПОЛИТИКИ

В статье рассмотрены преимущества гражданской партиципации, успех которой определяется коммуникационной деятельностью органов местной власти. Изложен опыт гражданской партиципации в деятельности Коммунальной организации «Институт развития города» Полтавского городского совета. Обоснована потребность моделирования эффективного коммуникационного процесса путем формирования коммуникативной политики органов местной власти. Определены содержание и цель коммуникационной политики. Сформированы выводы относительно возможностей современных инструментов коммуникации в процессе гражданской партиципации.

Ключевые слова: гражданская партиципация, органы местного самоуправления, партиципаторное бюджетирование, коммуникативная политика, цель коммуникативной политики, инструменты коммуникации.

THE CIVIL PARTICIPATION: FROM COMMUNICATION TOOLS TO COMMUNICATIVE POLICY

The article considers the advantages of civil participation. It was defined that success of civil participation was determined by the communication activities. The experience of civil participation at the local level was outlined. The necessity of the formation of communicative policy of local authorities was substantiated. Conclusions were formed regarding to the place of modern communication tools in the process of civil participation.

Key words: civil participation, local governments, participative budgeting, communicative policy, communication tools.